

ПОРУШУЄМО ПРОБЛЕМУ

ПАМ'ЯТЬ НЕ ВИТРИМУЄ ПЕРЕВІРКИ

Як уже повідомляла газета, наприкінці січня відбулося засідання президії Товариства охорони пам'яток історії та культури. На ньому заслухано питання про незадовільний стан міського кладовища № 1 та результати його обстеження, яке провели співробітники художнього та краєзнавчого музеїв Т. І. Дугасєва, В. П. Бордіян та Ю. В. Приступенко. Було вирішено, що для збереження чернівецького кладовища як національно-історичного та художнього ансамблю необхідно надати йому статус пам'ятки історії та культури. Належні документи підготовлено на розгляд у Чернівецькому облвиконкомі.

Міське кладовище № 1 у Чернівцях, яке всі називають Руське, протягом десятиліть є традиційним місцем, де покояться відомі громадські, військові, революційні, релігійні діячі, письменники, митці, учені різних часів.

На місцях поховань — надгробні пам'ятники — знаки увічнення тих, хто творив і складав історію краю. ...Та пам'ять нащадків не витримує перевірки на вічність. Тепер кладовище знаходиться у стані швидкого руйнування та знищення. Старі поховання з художніми надгробками залишилися в основному вздовж центральної алеї та одним рядом по периметру кварталів. Переважна більшість художніх надгробків XIX—XX ст. знаходиться у вкрай незадовільному стані. Від найстаріших з них (50—70 роки XIX ст.) лишилися лише п'єдестали або фрагменти хрестів, які здебільшого лежать. Розбиті, похилені, з тріщинами та втраченими деталями різьбленого оздоблення, жакливо та без вороття востають вони з землею. Вже на багатьох не про-

читуються написи... Багато склепів відкрито, всередині — сміття. Поховання сплюндровано. На багатьох зникли надгробки, або з'явилися натомість нові від пізніших поховань у тому ж склепі.

Серед надгробків є такі, які використано вдруге на інших могилах. На таких пам'ятниках замінено меморіальні дошки з написами і замість них вмонтовані інші, а фотографії збито.

Прикметна ознака Руського кладовища — пінаклі — декоративні пірамідальні вежі на п'єдесталах. Ці чудові зразки малих архітектурних форм, що виконані у формах готики, здебільшого у поганому стані. Фігурні шпилі з різьбленим квітковим орнаментом (фіали), мереживний рельєфний декор на багатьох з них утрачені. Нищать численні стели з коринфськими колонами та багатими рельєфами в результаті зсувів крихкого піщаника. На багатьох проростає мох. Від доволіного фарбування олійними фарбами скульптури з піщаника втрачають художній рівень та ви-

разність. Великої шкоди пам'ятникам завдають дерева, що ростуть невпорядковано та без догляду.

У жакливному стані знаходяться металеві огорожі. Всі вони заіржавлені, деформовані, з виламаними секціями та хвіртками. Повсюди знищено ліхтарі. Безповоротно також втрачені кронштейни для ваз та лампад. Прекрасні твори художнього ковальства зникають...

Так неприродно сьогодні виглядає наше кладовище, яке з роками набувало значення історико-меморіального комплексу з пам'ятниками архітектури і скульптури.

У Чернівцях існували спеціальні майстерні по виготовленню надгробків та меморіальних пам'ятників. За оригіналами відомих майстрів там виготовляли як типові пам'ятники, так й індивідуальні творчі роботи у вигляді скульптур та рельєфних портретів. Серед відомих майстрів 70—80-х років XIX ст. — С. Кукурудз, М. Земний, С. Кундл, С. Готтмен. У 10—30-х роках XX ст. працювали брати Москалюки, В. Марку, Дюкштейн, Зламлі та інші. Створені у різні роки, художні надгробки відбивають розвиток та зміну стилістичних художніх напрямків.

Найбільш поширений вид пам'ятника — п'єдестал з хрестом. Зустрічається і хрест як самостійна

форма меморіальної споруди. Принагідно зазначимо, що хрести чернівецького кладовища позначені пластичною різноманітністю та дивною художньою виразністю.

Для другої половини XIX ст. характерними є прекрасні пам'ятники з елементами готики — пінаклі із стрільчатими арками. Вони багато декоровані різьбленим рельєфним орнаментом з характерними мотивами хрестоцвіту, сушого листка, сувою. Ці риси готичної архітектури з'явилися з розвитком романтичного стилю у європейському мистецтві того часу.

Серед надгробків кінця XIX ст. також зустрічаються символічні пам'ятники у вигляді, наприклад, хрестів з якорем, надломлених колон, стовбурів дерев, а також скульптур у вигляді скорботних жінок та рельєфних зображень Ісуса Христа.

Поширеними на кладовищі є обеліски, здебільшого — пірамідальні, як прадавній символ вічності. Обеліски часто прикрашені різьбленими вінками з лавру та стрічок й архітектурними елементами у вигляді акротерій. Такий обеліск встановлено на могилі Юрія Федьковича.

У типових надгробках у формах класицизму також домінує архітектурне начало. Так, на злам століть поширеною серед пам'ятників була стела у вигляді портика з коринфськими колонами та різьбленими архітектурними та пластичними деталями (фронтон, карниз, а також квіти, голівки дозрілого меду, згасаюче полум'я, ваз, урни тощо).

У 20—30 роках широкого поширення отримує конструктивізм

з характерною простотою та чіткістю геометричних форм. Авторами більшості надгробків цього часу були відомі у Чернівцях майстри Москалюки — Кароль, Вільгельм та Еріх.

На кладовищі є кілька каплиць, відкритих едікул-ніш з колонами у класичних формах.

Основним матеріалом для надгробків був піщаник, який легко піддається ручному різьбленню. Вживали і дорожочинні матеріали — мармур, граніт, габбро.

Унікальними за художньою цінністю є металеві огорожі, ліхтарі, кронштейни для лампад та вазонів. Мережані решітки з багатим рослинним орнаментом, витончені складні форми ліхтарів XIX ст., чіткі класичні форми огорож початку XX ст., ланцюги. Це прекрасні зразки художнього металу у техніках кування та литва. Без них неможливо уявити собі цілісність архітектурно-художнього ансамблю, яким є кладовище.

Слід зазначити, що у надгробках чернівецького міського кладовища знайшли відображення соціальні, морально-етичні ідеали суспільства Буковини XIX—XX ст. Але через той вкрай незадовільний стан, в якому знаходиться кладовище сьогодні, напрошується висновок про низький рівень культури та духовності сучасного суспільства.

Тому треба якнайшвидше рятувати кладовище і взяти цей національно-історичний пам'ятник у Чернівцях під охорону держави. Дбайливо доглядати і вичачити його — наш священний обов'язок.

**Валентина БОРДІЯН,
Тетяна ДУГАСЄВА,
Юрій ПРИСТУПЕНКО.**